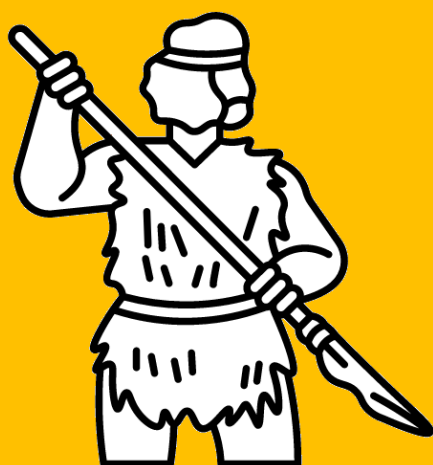

ATLAS DZIKICH ROŚLIN POLSKI

600 GATUNKÓW

JADALNE

TRUJĄCE

LECZNICZE

WYDANIE DRUGIE

2023

Prawa autorskie

Proszę o niepowielanie nielegalnych kopii tego dokumentu. Z prawnego punktu widzenia jest to przestępstwo, za które grozi nawet do 5 lat pozbawienia wolności. Każdemu użytkownikowi zostało nadane **indywidualne hasło** dostępu do tego dokumentu. Dodatkowo, na każdej stronie znajduje się **znak wodny**, który pozwala zidentyfikować nabywcę atlasu. Nie warto podcinać skrzydeł ambitnym projektom.

ISBN 978-83-964978-1-9

Autor: Mateusz Chmielewski

Wydanie: własne

Tytuł: Atlas dzikich roślin Polski

Rok wydania: 2023

Spis treści

Prawa autorskie	2
Spis treści	3
Wstęp do pierwszej wersji.....	21
Wstęp do drugiej wersji.....	29
Jak korzystać z atlasu?	32
Atlas w statystykach.....	37
ROŚLINY JADALNE	43
Arnika górską	44
Aster gawędka	47
Aster nowobelgijski / wirginijski	48
Aster nowoangielski	48
Aster drobnokwiatowy	49
Aster lancetowaty	49
Aster alpejski	49
Aster solny.....	49
Aster wierzbolistny.....	49
Babka lancetowata.....	51
Babka zwyczajna.....	53
Babka średnia	53
Babka piaskowa.....	53
Babka wielonasienna	53
Babka pierzasta.....	53
Babka górską	53
Babka nadmorska	53
Babka wężowa.....	54
Babka zimy	54
Barszcz zwyczajny	56
Bażyna czarna	60
Bażyna obupłciowa	62
Berberys zwyczajny	64

Berberys Thunberga	66
Bez czarny	68
Bez hebd	71
Bez koralowy	71
Biedrzeniec mniejszy	74
Biedrzeniec wielki	76
Biedrzeniec anyż	76
Biedrzeniec czarny	77
Bluszcz kurdybanek	79
Bluszcz kosmaty	81
Borówka brusznica	83
Borówka bagienna	85
Borówka czarna	85
Borówka halna	86
Buk zwyczajny	88
Bylica pospolita	92
Bylica piołun	94
Bylica polna	95
Bylica austriacka	95
Bylica roczna	95
Bylica boże drzewko	95
Bylica miotłowa	95
Bylica pontyjska	95
Bylica skalna	96
Bylica draganek	96
Bylica dwuletnia	96
Bylica nadmorska	96
Chaber bławatek	100
Chmiel zwyczajny	108
Chrzan pospolity	112
Cis pospolity	116
Cykoria podróżnik	120
Czarnuszka polna	124

Czeremcha zwyczajna	128
Czeremcha amerykańska	131
Czeremcha skalna	131
Czosnaczek pospolity	133
Czosnek niedźwiedzi	136
Czosnek zielonawy	139
Czosnek winnicowy	139
Czosnek siatkowaty	139
Czosnek kątowaty	139
Czosnek skalny	139
Czosnek grzebieniasty	140
Czosnek węzowy	140
Czosnek kulisty	140
Czosnek syberyjski	140
Czosnek sztywny	140
Czosnek główkowaty	140
Dąb szypułkowy	143
Dąb bezszypułkowy	146
Dąb czerwony	146
Dąb burgundzki	146
Dąb omszony	146
Dzięgiel litwor	148
Dzięgiel leśny	152
Starodub łąkowy / dzięgiel łąkowy	152
Głóg jednoszyjkowy	155
Głóg dwuszyjkowy	158
Głóg odgiętodziałkowy	158
Głóg nierównoząbkowy	158
Głóg wielkoowocowy	158
Głóg pośredni	158
Głóg szypułkowy / szkarłatny	158
Głóg wachlarzowaty	158
Goryczel jastrzębcowaty	161
Goryczel żmijowcowaty	165
Groszek łąkowy	166

Groszek bulwiasty	169
Groszek czerniejący	169
Groszek leśny	169
Groszek wiosenny	169
Groszek błotny	169
Groszek skrzydłasty	170
Groszek wschodniokarpacki.....	170
Groszek nadmorski.....	170
Groszek bezlistny	170
Groszek liściakowy	170
Groszek pannoński	170
Groszek szerokolistny	170
Groszek wielkoprzylistkowy	170
Groszek kosmatostrąkowy	171
Groszek różnolistny.....	171
Grusza polna.....	176
Jabłoń dzika.....	179
Jałowiec pospolity	182
Jałowiec sabiński	185
Jarząb pospolity.....	187
Jarząb brekinia.....	191
Jarząb szwedzki.....	191
Jarząb mączny	191
Jarząb nieszpułkowy.....	191
Jarząb grecki.....	191
Jasnota purpurowa.....	193
Jasnota biała	196
Gajowiec żółty / jasnota gajowiec	196
Jasnota plamista.....	196
Jasnota różowa	196
Jasnota mieszańcowa.....	196
Jasnota pośrednia.....	196
Jastrun właściwy	199
Jastrun górski.....	202
Jastrun zapoznany.....	202

Jastrun okrągłolistny.....	202
Jesion wyniosły	203
Jesion pensylwański	206
Jesion wąskolistkowy	206
Jodła pospolita.....	208
Kalina koralowa	211
Kalina hordowina	214
Karagana syberyjska	217
Klon zwyczajny.....	222
Klon polny.....	225
Klon jawor.....	225
Klon jesionolistny.....	225
Klon srebrzysty.....	225
Klon cukrowy	225
Klon tatarski	225
Komonica zwyczajna	230
Komonica błotna	234
Komonica skrzydlastostrąkowa.....	234
Komonica wąskolistna	234
Komosa biała.....	235
Komosa czerwonawa.....	241
Komosa sina	241
Komosa strzałkowata	241
Komosa wielkolistna	241
Komosa wielonasienna.....	241
Komosa jesienna.....	242
Komosa mierzliwa.....	242
Komosa murowa.....	242
Komosa trójkątna	242
Komosa wzniesiona.....	242
Komosa zielona	242
Komosa kalinolistna.....	242
Komosa piżmowa.....	242
Komosa solniskowa.....	242
Komosa wonna	243

Komosa ostroklapowa	243
Komosa oścista.....	243
Komosa śmierzcząca.....	243
Koniczyna łąkowa	251
Koniczyna polna.....	254
Koniczyna białoróżowa.....	254
Koniczyna pogięta.....	254
Koniczyna drobnogłówkowa.....	254
Koniczyna różnoogonkowa.....	254
Koniczyna biała.....	254
Koniczyna dwukłosowa	255
Koniczyna rozdęta.....	255
Koniczyna pagórkowa.....	255
Koniczyna złocistożółta	255
Koniczyna długokłosowa	255
Koniczyna łubinowata.....	255
Koniczyna żółtobiała.....	255
Koniczyna odstająca.....	255
Koniczyna kasztanowata	256
Koniczyna kreskowana.....	256
Koniczyna brunatna.....	256
Koniczyna pannońska.....	256
Koniczyna kutnerowata	256
Koniczyna skręcona / perska.....	256
Koniczyna krwistoczerwona	256
Kozibród łąkowy	263
Kozibród wielki.....	266
Kozibród wschodni.....	266
Kozibród pajęczynowaty.....	266
Krwawnik pospolity	267
Krwawnik kichawiec	270
Krwawnik pannoński.....	270
Krwawnik wierzbolistny	270
Krwawnik pagórkowy	270
Krwawnik szlachetny	270
Krwawnik wełnisty.....	270
Krwawnik wyprostowany.....	271

Krwawnik szczecinkolistny.....	271
Krwawnik kowniatkolistny	271
Krwawnik gerbera	271
Krwawnik sudecki.....	271
Kupkówka pospolita.....	274
Kupkówka Aschersona.....	278
Lepnica rozdęta	279
Lepnica biała / bniec biały.....	282
Lepnica zwisła	282
Lepnica wąskopłatkowa	282
Lepnica czerwona / bniec czerwony.....	283
Lepnica nocna / bniec dwudzielny	283
Lepnica dwudzielna.....	283
Lepnica francuska.....	283
Lepnica litewska / baldaszkowa	283
Lepnica smukła.....	283
Lepnica tatarska.....	283
Lepnica zielonawa.....	283
Lepnica drobnokwiatowa	284
Lepnica gajowa.....	284
Lepnica bezłodygowa.....	284
Lepnica karpacka.....	284
Leszczyna pospolita	288
Lilak pospolity.....	292
Lipa drobnolistna.....	296
Lipa szerokolistna.....	300
Łopian większy	301
Łopian mniejszy	304
Łopian pajęczynowaty.....	304
Łopian gajowy	304
Mak polny	307
Mak piaskowy	311
Mak wątpliwy.....	311
Mak alpejski	311
Mak lekarski.....	311

Mak mieszańcowy	311
Mak wschodni	311
Malina właściwa.....	314
Malina kamionka.....	317
Malina moroszka	317
Marchew zwyczajna	318
Mlecz zwyczajny.....	324
Mlecz polny	327
Mlecz kolczasty	327
Mlecz błotny.....	327
Mniszek lekarski	330
Modrzew europejski	335
Modrzew polski.....	338
Modrzew japoński	338
Nawłóć kanadyjska	339
Nawłóć pospolita.....	342
Nawłóć późna	342
Nawłóć alpejska	342
Nawłóć wąskolistna.....	342
Niecierpek drobnokwiatowy	345
Niecierpek pospolity.....	347
Niecierpek gruczołowaty.....	347
Niecierpek pomarańczowy	348
Olsza czarna	351
Olsza szara.....	354
Olsza zielona	354
Orlica pospolita	357
Ostrożeń lancetowaty	364
Ostrożeń błotny	368
Ostrożeń polny	368
Ostrożeń warzywny	368
Ostrożeń łąkowy.....	369
Ostrożeń krótkołodygowy	369
Ostrożeń siwy	369

Ostrożeń pannoński	369
Ostrożeń dwubarwny / różnolistny.....	369
Ostrożeń głowacz	369
Ostrożeń lepki.....	370
Ostrożeń siedmiogrodzki.....	370
Ostrożeń wschodniokarpacki.....	370
Pałka szerokolistna	378
Pałka wąskolistna	381
Pałka wysmukła.....	381
Pałka drobna	381
Pałka shuttlewortha	381
Perz właściwy.....	383
Perz psi	386
Perz sitowy	386
Perz siny	386
Pieprzycznik przydrożny.....	388
Podagrycznik pospolity	393
Podbiał pospolity.....	398
Pokrzywa zwyczajna	403
Pokrzywa żegawka	407
Pokrzywa kuleczkowata	407
Pokrzywa konopiolistna	407
Popłoch pospolity.....	409
Porzeczka czarna	414
Porzeczka agrest.....	417
Porzeczka czerwona	417
Porzeczka alpejska	417
Porzeczka skalna	417
Poziomka pospolita	419
Poziomka twardawa	421
Poziomka wysoka.....	421
Przymiotno kanadyjskie, konyza.....	424
Przymiotno białe	428

Przymiotno ostre.....	431
Przymiotno gałęziste	432
Przymiotno alpejskie	432
Przymiotno jednokoszyczkowe	432
Przymiotno karpackie.....	432
Przymiotno węgierskie	432
Przytulia czepna	434
Przytulia właściwa.....	438
Przytulia bagienna	438
Przytulia błotna.....	438
Przytulia biała.....	439
Przytulia wonna.....	439
Przytulia Schultesa	439
Przytulia północna.....	439
Przytulia fałszywa	439
Przytulia lepczyca.....	439
Przytulia pospolita.....	440
Przytulia leśna	440
Przytulia okrągłolistna.....	440
Przytulia trójrożna	440
Przytulia hercyńska	440
Przytulia krakowska	440
Przytulia stepowa / włosista	440
Przytulia sudecka.....	441
Przytulia szorstkoowockowa / drobna.....	441
Przytulia nierównolistna.....	441
Przytulia sina	441
Przytulia trójdzielna	441
Przytulia wielkoowockowa	441
Przytulia Wirtgena.....	441
Przytulia wydłużona.....	441
Rdestowiec ostrokończysty	449
Rdestowiec sachaliński.....	452
Robinia akacjowa	453
Róża dzika.....	459
Róża pomarszczona.....	464

Róża rdzawa	464
Róża sina	465
Róża zapoznana	465
Róża alpejska	465
Róża francuska	465
Róża polna	465
Róża eliptyczna	465
Róża jabłkowata	465
Róża Jundziła	466
Róża wielokwiatowa	466
Róża drobnokwiatowa	466
Róża girlandowa	466
Róża kutnerowata	466
Róża rosyjska	466
Róża węgierska	466
Róża żółta	466
Róża karolińska	467
Róża igielkowata	467
Róża dahurska	467
Róża gęstokolczasta	467
Rukiewnik wschodni	475
Rumianek pospolity	480
Rumianek bezpromieniowy	483
Rzepik pospolity	485
Rzepik wonny	488
Rzepik szczeciniasty	488
Sałata kompasowa	490
Sałata jadowita	494
Sałata solna	494
Sałata tatarska	495
Sałata trwała	495
Skrzyp polny	497
Skrzyp bagienny	502
Skrzyp błotny	502
Skrzyp leśny	502
Skrzyp łąkowy	502

Skrzyp zimowy	502
Skrzyp olbrzymi	503
Skrzyp pstry.....	503
Skrzyp gałęzisty	503
Skrzyp pośredni.....	503
Słonecznik bulwiasty.....	509
Słonecznik dziesięciopłatkowy	512
Sosna zwyczajna	515
Sosna limba	518
Sosna amerykańska / wejmutka	518
Sosna górska / kosodrzewina	519
Sosna czarna.....	519
Stokrotka pospolita.....	522
Strzałka wodna	525
Szarłat szorstki	529
Szarłat siny	533
Szarłat biały.....	533
Szarłat komosowaty	533
Szarłat prosty.....	533
Szarłat Bouchona.....	533
Szarłat nagi.....	533
Szarłat pochylony	533
Szarłat zwisły	533
Szarłat wyniosły	533
Szczaw zwyczajny.....	537
Szczaw kędzierzawy.....	542
Szczaw lancetowaty	542
Szczaw polny.....	542
Szczaw rozpierzchły.....	542
Szczaw skupiony	542
Szczaw tępolistny.....	543
Szczaw gajowy	543
Szczaw nadmorski.....	543
Szczaw omszony	543
Szczaw wodny	543

Szczaw błotny.....	543
Szczaw ukraiński.....	544
Szczaw alpejski	544
Szczaw górski.....	544
Szczaw tarczolistny	544
Szczawik zajęczy.....	550
Szczawik żółty.....	552
Szczawik rożkowaty.....	552
Szczawik dillena.....	552
Śláz drobnokwiatowy	555
Śláz zygmarek	558
Śláz dziki	558
Śláz zaniedbany.....	558
Śláz kędzierzawy	558
Śláz piżmowy	558
Śláz maurytański	559
Śláz nicejski.....	559
Śliwa tarnina.....	564
Śliwa wiśniowa / alycza	566
Świerk pospolity.....	568
Tasznik pospolity	572
Tobołki polne	576
Tobołki przerosłe.....	579
Tobołki alpejskie	579
Tobołki czosnkowe.....	579
Topola osika	581
Topola biała.....	584
Topola czarna	584
Traganek szerokolistny	586
Traganek piaskowy.....	588
Traganek pęcherzykowaty.....	589
Traganek długokwiatowy	589
Traganek duński	589
Traganek jasny	589
Traganek wytrzymały.....	589

Traganek zwisłokwiatowy.....	589
Trybula leśna.....	593
Trybula lśniaca.....	598
Trybula pospolita.....	598
Trybula ogrodowa.....	598
Trzcina pospolita.....	600
Wiąz pospolity.....	604
Wiąz górski.....	607
Wiąz szypułkowy.....	607
Wierzba iwa.....	609
Wierzba biała.....	613
Wierzba krucha.....	613
Wierzba pięciopęcikowa.....	613
Wierzba czarniawa.....	614
Wierzba purpurowa.....	614
Wierzba trójpęcikowa.....	614
Wierzba wiciowa.....	614
Wierzba uszata.....	614
Wierzba szara.....	614
Wierzba rokita.....	614
Wierzba wawrzynkowa.....	614
Wierzba ostrolistna.....	615
Wierzba siwa.....	615
Wierzba lapońska.....	615
Wierzba borówkolistna.....	615
Wierzba sniada.....	615
Wierzba płoząca.....	615
Wierzba alpejska.....	615
Wierzba śląska.....	615
Wierzba wykrojona.....	615
Wierzba zielna.....	616
Wierzba długokończysta.....	616
Wierzba dwubarwna.....	616
Wierzba oszczepowata.....	616
Wierzba szwajcarska.....	616
Wierzba zwisająca.....	616

Wierzba żyłkowana	616
Wiesiołek dwuletni.....	625
Wiśnia wonna.....	630
Wiśnia karłowata.....	633
Wiśnia zwyczajna.....	634
Wrotycz pospolity	635
Wrotycz maruna / złocień maruna.....	639
Wrotycz baldachogroniasty / złocień baldachogroniasty	639
Wrotycz marunolistny	639
Wyka ptasia	643
Wyka drobnokwiatowa.....	647
Wyka płotowa.....	647
Wyka brudnożółta	647
Wyka czteronasienna.....	647
Wyka kaszubska	648
Wyka kosmata	648
Wyka siewna	648
Wyka wąskolistna.....	648
Wyka grochowata.....	648
Wyka jednokwiatowa	648
Wyka leśna	648
Wyka pannońska	648
Wyka pstra.....	648
Wyka zaroślowa	649
Ziarnopłon wiosenny.....	657
Żółtlica drobnokwiatowa.....	663
Żółtlica owłosiona	666
Żywokost lekarski	668
Żywokost bulwiasty	671
Żywokost sercowaty.....	671
Żywokost czeski	671
ROŚLINY SILNIE TRUJĄCE I LECZNICZE	674
Barszcz Sosnowskiego	675
Barszcz Mantegazziego	680

Bieluń dziedzierzawa	682
Ciemężyca biała	687
Ciemężyca zielona.....	689
Ciemężyca czarna.....	689
Lulecznica kraińska.....	691
Lulek czarny.....	694
Naparstnica purpurowa	698
Naparstnica zwyczajna	702
Naparstnica gładkokielichowa	702
Pokrzyk wilcza jagoda	704
Szalej jadowity	708
Szczwół plamisty.....	714
Tojad mocny.....	738
Tojad dzióbaty / pstry.....	740
Tojad mołdawski	740
Tojad lisi.....	740
Tojad sudecki	740
Tojad wschodniokarpacki.....	740
Tojad bukowiński	740
Tojad wiechowaty	741
Tojad wyniosły	741
Tojad gayera	741
Tojad karłowaty.....	741
Tojad pawłowskiego.....	741
Tojad kosmatoowockowy.....	741
Tojad kluzjusza	741
Tojad kosmaty	741
Topornica pstra.....	743
Wawrzynek wilczełyko	748
Wawrzynek główkowy	750
Zimowit jesienny.....	752

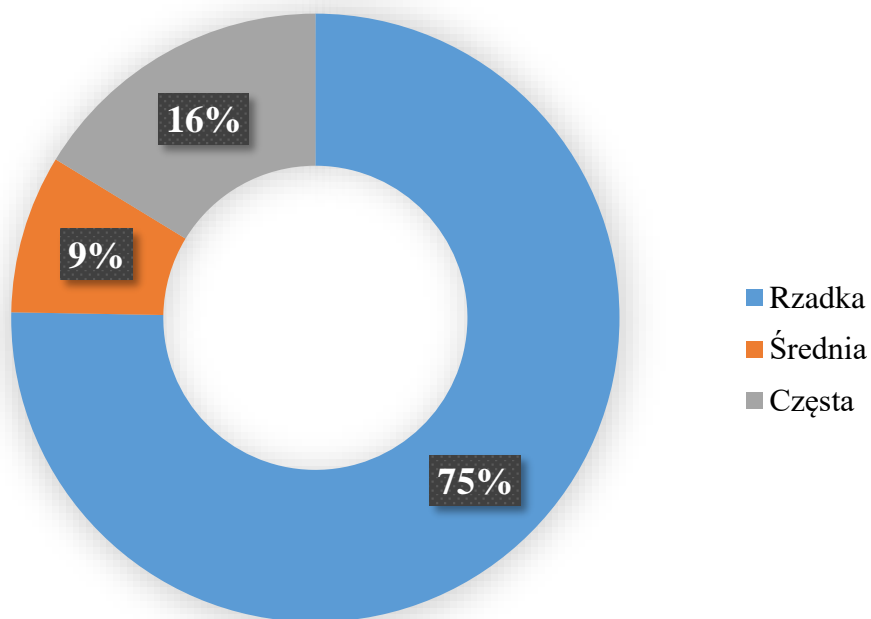
ROŚLINY TRUJĄCE, LECZNICZE I INNE.....	756
Dereń świdwa.....	757
Glistnik jaskółcze ziele.....	761
Grab pospolity.....	765
Konwalijka dwulistna.....	769
Kruszyna pospolita.....	772
Ligustr pospolity.....	775
Maruna bezwonna.....	779
Mierznica czarna.....	783
Mydlnica lekarska.....	788
Stulisz lekarski.....	792
Stulisz Loesela.....	796
Stulisz pannoński.....	796
Stulisz miotłowy.....	796
Stulisz nadwożański.....	796
Stulisz sztywny.....	796
Stulisz wschodni.....	796
Stulisz austriacki.....	797
Stulisz gładki.....	797
Siódmaczek leśny.....	802
Szakłak pospolity.....	806
Świerzbnica polna.....	810
Świerzbnica karpacka.....	813
Świerzbnica leśna.....	813
Trzmielina pospolita.....	816
Trzmielina brodawkowata.....	818
Poziewnik szorstki.....	820
Poziewnik polny.....	823
Poziewnik miękkowłosy.....	823
Poziewnik pstry.....	823
Poziewnik dwudzielny.....	823

Poziewnik wąskolistny	823
Poziewnik piaskowy.....	823
Przegorzan kulisty	827
Przegorzan węgierski	831
Rumian polny	832
Rumian żółty	835
Rumian psi.....	835
Rumian ruski	836
Rumian rzymski	836
Rumian austriacki.....	836
Rumian dwubarwny	836
Żmijowiec zwyczajny	838
Żmijowiec czerwony	841
Inne rośliny.....	843
Kalendarz zbiorów	867
Wykaz źródeł.....	873
Źródła zdjęć.....	888
Podziękowania	899

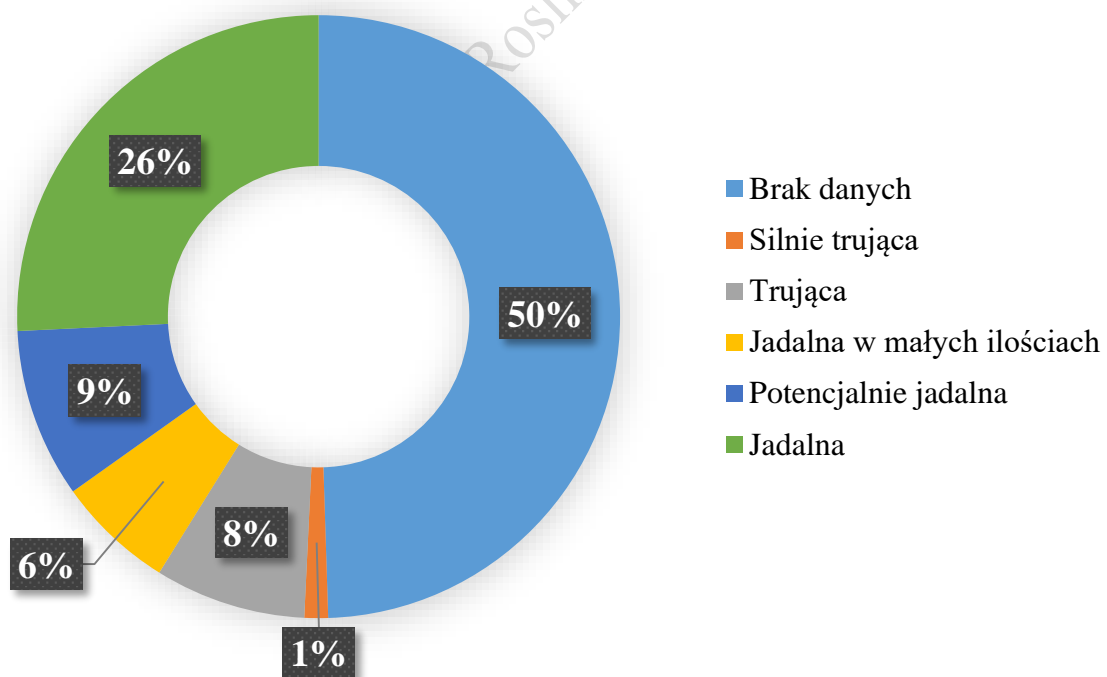
Wstęp do pierwszej wersji

Choć znam osoby, które temu zaprzeczają, to jednak badacze z całego świata szacują historię gatunku homo sapiens na około 200 tysięcy lat. Nie należy jednak zapominać o naszych dalekich przodkach np. homo habilis, którzy eksplorowali tę planetę jeszcze jakieś 2 mln lat temu^{225, 226}. Nie zamierzam w tym miejscu przekonywać nieprzekonanych, a napiszę tylko, że jest to wiedza, o której można szczegółowo poczytać i dokładnie ją zrozumieć. Szacunki oparte są na ścisłej metodologii, umiejętności datowania szczątków na podstawie zjawisk przyrodniczych, a także akumulowania wiedzy od setek lat. Więcej szczegółów na temat datowania można znaleźć w źródle edukacyjnym²²⁷. Człowieka rozumnego – homo sapiens, cechuje ponoć rozum, zatem warto go czasami użyć, aniżeli ulegać błogim skrótom myślowym. Właśnie w tym miejscu zaczyna się ciekawa historia tego, że bardziej wolimy wierzyć niż rozumieć czy wiedzieć. Niektórzy badacze wskazują, że nasi krewni np. homo neanderthalensis, mogli być nawet bardziej rozumni niż dzisiejszy człowiek. Co ciekawsze, jednym z powodów ich wyginięcia mogła być niedostateczna praca w grupie, gatunek ten został bowiem wyparty przez człowieka, który lepiej sobie z tym radził. Być może błędnie przypisano nam miano człowieka rozumnego, zamiast człowieka społecznego, który aktualnie przeradza się w twór człowieka odizolowanego (przez co niesamowicie cierpimy psychicznie!). Nie wiem, w jakim kierunku podążamy, ale czy kiedykolwiek zastanawiałeś się, co jedli ludzie, gdy nie było marketów, targowisk, straganów, giełd, pól uprawnych, koła, radła, rolników i roundupu? Odpowiedź jest jedna. Wszystko to, co dało się zjeść.

Niejednokrotnie wchodziłem w głębokie spory na temat naturalnych umiejętności człowieka w doborze odpowiedniego pożywienia dla siebie. Według wielu głosów i to nawet niektórych przedstawicieli dzikiej kuchni, zmysły człowieka są oziębiające i nie nadają się do szukania dzikiego pożywienia. Człowiek niby zatracił pierwotny instynkt, co miałyby nas różnić od innych zwierząt. Kury czy kozy mogą jeść polne chwasty bez żadnej szkody dla siebie, ale człowiek zatracił tę umiejętność. Zapytam zatem. Na jakiej podstawie tak sądzimy? Czy rzeczywiście posiadamy gorszy węch i smak od kury? Ten nielotny ptak ma zaledwie od kilkudziesięciu do kilkuset kubków smakowych²²⁸, praktyczny brak węchu i poważne kłopoty ze wzrokiem, zmuszające go do ciągłego poruszania głową²²⁹. A jednak bielunia omija na kilka metrów. Człowiek posiada zaś ok. 10 tysięcy kubków smakowych, a także 50 milionów receptorów węchowych, co pozwala wychwytywać naprawdę subtelne różnice. Nie możemy jednak równać się krowie, która w swojej jamie ustnej ma istne laboratorium i najpewniej mogłaby wydawać precyzyjniejsze werdykty gwiazdek Michelin. Niektórzy nawet twierdzą, że

Wykres 2. Częstotliwość występowania roślin w Polskiej florze. Wykaz uproszczony.

Wykres 3. Podział roślin ze względu na indeks jadalności. Wykaz szczegółowy.

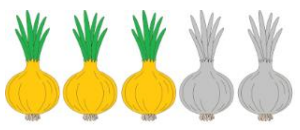

ROŚLINY JADALNE

Jałowiec pospolity

łac. *Juniperus communis*

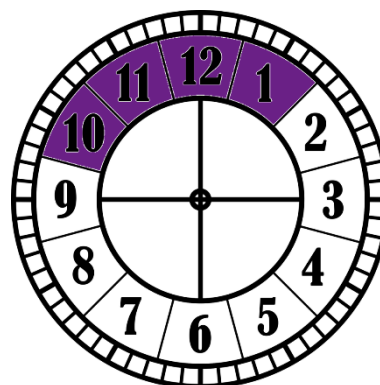
Cyprynowate

Indeks jadalności	
Indeks medyczny	
Identyfikacja	 <i>bardzo łatwa</i>
Częstotliwość	 <i>bardzo częsta</i>

Jadalna część	Okres zbioru
Szyszkojagody	X-I

Orientacyjny czas zbioru

Z jałowca można zjadać dojrzałe szyszkojagody, na surowo lub po obróbce termicznej²⁰. Ze względu na obecność tujonu, nie zaleca się spożywania ich w zbyt dużych ilościach³¹. Warto podkreślić, że w każdym jałowcu może być inne stężenie olejku eterycznego, w którym zawarty jest tujon, dlatego jednych możemy zjeść więcej, a innych mniej. Wielokrotnie przekraczałem zalecane dawki, bez żadnych skutków ubocznych. Szyszkojagody stanowią świetną przyprawę do zup, sosów oraz bigosu. Można przyrządzać z nich także syrop, w tym celu wystarczy zgniecione owoce wrzucić do małego słoiczka, zasypać cukrem, przykryć gazą i poczekać kilka dni. Tak przygotowany syrop, wystarczy przelać przez gęste sitko i dodawać np. jako polewę na lody. Z jagód przygotowywałem także całkiem smaczny napój kawopodobny. Wystarczy zmielić jagody razem z pestkami i uprzyżyć je na patelni. Igliwie

(razem z gałązkami) możemy zalewać wrzącą wodą, żeby otrzymać aromatyczny napar. Zbiór szyszkojagód jest bardzo mozolny, szczególnie ze względu na kłujące igły.

Próba smaku i wężu

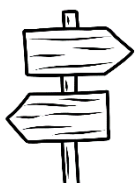
Szyszkojagody są eteryczne, a w pełni dojrzałe słodkie. Zauważyłem jednak zasadniczą różnicę na osi eteryczny – słodki, w porównaniu z różnymi stanowiskami. Może to wskazywać na różne stężenia olejku eterycznego (tych bardziej eterycznych zjadałbym stosunkowo mniej). Jałowiec pospolity bardzo ładnie pachnie, a w szczególności jego rozgniecione szyszkojagody.

Jak prawidłowo rozpoznać?

Jest to krzew (niekiedy niskie drzewo) o wysokości do 11 metrów (często jest o wiele niższy), spotykany głównie w podszybie borów sosnowych [1]. Igły wyrastają z gałązek po 3, dookoła łodygi (w okółku), są krótkie, do 1,5cm długości, wąskolancetowate, kłujące, wierzchem rylnienkowate, pokryte woskowatym, szerokim i białym paskiem żywicznym [6], zaś spodem są całe zielone [4]. Przy gałązkach wytwarzane są niebieskie szyszkojagody, jednego roku na krzewie wiszą zarówno dojrzałe (niebieskie) jak i niedojrzałe (zielone, czasem z odcieniami żółtego) [2,3], w ich środku znajdują się nasiona. Kwiaty żeńskie i męskie bardzo niepozorne (przez nie-botanika zazwyczaj niezauważane) [7]. Kora starszych okazów popielatoszara, wzdłużne spękana [5]. Młode pędy jasnozielone [7]. Krzew kwitnie od maja do czerwca.

Wskazówka występowania

Jest to krzew występujący najczęściej w podszybie borów sosnowych.

Inne gatunki oraz z czym można pomylić?

W Polsce w stanie dzikim występuje jeszcze jeden gatunek jałowca. Natomiast w ogrodach oraz parkach występują różne gatunki jałowca. Jeżeli nie masz pewności co do gatunku, to nie polecam ich zjadać, bowiem wiele z nich jest trująca (a nawet śmiertelnie trująca). Często próbuję wachać różne parkowe odmiany i najczęściej są silnie cuchnące. Poza tym jałowiec może zostać pomyłony z innymi drzewami iglastymi, które jednak nie wykształcają niebieskich szyszkojagód.

1. **Jałowiec sabiński** (łac. *Juniperus sabina*) - jest to krzew płożący się po ziemi [8,9]. Spotykany wyłącznie na kilku stanowiskach w Pieninach. Roślina silnie trująca.

Właściwości medyczne

Szyszkogagody jałowca mogą być stosowane, jako środek moczopędny w chorobach nerek i wątroby. Zewnętrznie mogą być stosowane, jako wcierka przeciwbólowa np. w nerwobólach, zapaleniu korzeni nerwowych czy bólach na tle gośćcowym¹. Ze względu na obecność tujonu, kobiety w ciąży powinny zrezygnować z przyjmowania jałowca.

Ciekawostka

Jagody jałowca były wykorzystane w procesie mumifikacji. Wkładano je pomiędzy warstwy lnianych bandaży. Z dużym prawdopodobieństwem sposób ten wykorzystano także przy mumifikacji Tutenchamona³⁸¹.

ROŚLINY SILNIE TRUJĄCE I LECZNICZE

ROŚLINY TRUJĄCE LECZNICZE I INNE

INNE ROŚLINY

KALENDARZ ZBIORÓW

Kalendarz jest zestawieniem wszystkich roślin jadalnych, opisanych w atlasie. Dorzuciłem także kilka ciekawostek z tabeli, która znajduje się w rozdziale „Inne rośliny”. Jeżeli w poniższym zestawieniu, pojawia się informacja o rodzaju np. babka, oznacza to że data zbioru dotyczy wszystkich gatunków.

Tab. 1. Oznaczenia potrzebne do odczytania tab. 2.

Skrót	Znaczenie
A	Pastorały
B	Korzenie / kłącza / bulwy / cebule
C	Części nadziemne
D	Pędy
K	Kwiaty / pąki kwiatowe
L	Liście / igliwie
Ł	Łodygi / rdzenie łodyg
N	Nasiona / orzechy
O	Owoce / szyszki / strąki
P	Podkorze (miazga oraz łyko)
S	Sok
Sz	Szypułki

Tab. 2. Kalendarz zbiorów.

Miesiąc	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Pora roku	Zima			Wiosna			Lato			Jesień		
Babka				L	L	L	L, N	L, N	L			
Barszcz zwyczajny				L	L	L	L, O	L, O	L			
Bażyna czarna									O	O	O	O
Berberys zwyczajny	O									O	O	O
Bez czarny						K			O	O		
Bez hebd										O	O	
Bez koralowy								O	O			
Biedrzeniec mniejszy					B, L	B, L	B, L, N, O	B, L, N, O	B, L			
Bluszcz kurdybanek				C, K	C, K	C, K						
Borówka brusznica							O	O	O	O		
Borówka czarna						O	O	O				
Brzoza			S	S								
Buk zwyczajny				L	L				N	N	N	
Bylica pospolita				L	L	L	L					
Chaber bławatek				D	D, K	D, K	K					
Chmiel zwyczajny	B	B	B	B	B, D, L	B, D	B, D	B, O	B, O	B, O	B	B
Chrzan pospolity	B	B	B	B, L	B, K, L	B, K, L	B, L	B, L	B, L	B	B	B
Chwastnica jednostronna								N	N			
Cis pospolity								O	O	O		
Cykoria podróżnik			B, L	B, L	L	L	K	K		B	B	B
Czarnuszka polna								N	N			
Czeremcha amerykańska									O	O		